

Sławomir Wnęk

ORCID 0000-0002-9401-4168

DOI:10.30657/pha.34.2022.03

(Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie)

e-mail: slawoy1963@interia.pl

**Klaudiusz Angerman (1861–1922), przemysłowiec,
działacz polityczny i filantrop.
W stulecie śmierci**

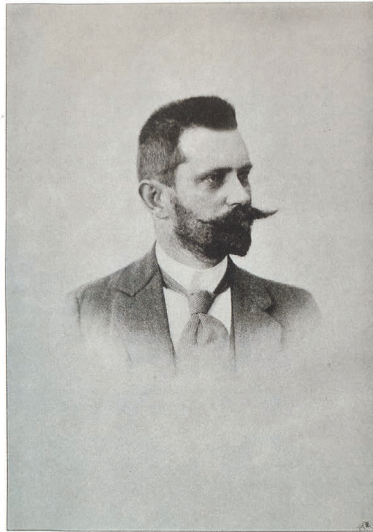
Streszczenie

Klaudiusz Angerman (1861–1922), inżynier geolog, przemysłowiec, działacz niepodległościowy i filantrop, urodził się we Lwowie w rodzinie urzędniczej. Studiował na Politechnice Lwowskiej (1879–1883), naukę kontynuował w Wiedniu (1883–1885). Pracę zawodową rozpoczął w Jasle. Na przełomie XIX/XX w. działał w przemyśle naftowym. Na Podkarpaciu i w Zagłębiu Borysławskim prowadził badania geologiczne w poszukiwaniu złóż naftowych. Podobne badania prowadził na Kaukazie, w Apeninach i rumuńskich Karpatach.

W latach 1911–1918 był posłem Polskiego Stronnictwa Ludowego do Rady Państwa w Wiedniu. Zajmował się kwestiami gospodarczymi. Publikował (po polsku i po niemiecku) na tematy społeczno-gospodarcze. W latach 1914–1920 czynnie angażował się w sprawy niepodległości Polski. W latach 1904–1922 mieszkał z rodziną w Boguchwale koło Rzeszowa. Zmarł w Nowym Sączu, pochowany został w Boguchwale. W 2022 roku samorząd Boguchwały nazwał jedną z ulic jego imieniem .

Słowa kluczowe:

Angermanowie, Boguchwała, Galicja, Jasło, Lwów, przemysł naftowy, Wiedeń

Klaudiusz Angerman

Fot. Klaudiusz Angerman - fotografia ze zbiorów Teresy z Angermanów Jasiczkowej i Jarosława Angermana

Sto lat temu na dworcu kolejowym w Nowym Sączu zmarł nagle Klaudiusz Angerman, przemysłowiec, polityk, działacz społeczny i filantrop. Rodzina Angermanów pochodzi ze Lwowa, to było również jego rodzinne miasto, tam ukończył politechnikę. W biografii Angermana ważne miejsce zajmował Przemyśl, miasto jego młodości. Połowę życia związał z Wiedniem, tam studiował (1883–1885), a w latach 1911–1918 działał jako parlamentarzysta w wiedeńskiej Radzie Państwa. Ważne było Jasło: tam rozpoczął pracę zawodową, w tym mieście założył rodzinę. W latach 1904–1922 mieszkał w Boguchwale, w dawnym pałacu letnim Teodora Lubomirskiego. Na ten czas przypada jego ożywiona działalność polityczna i społeczna na terenie Rzeszowa i powiatu rzeszowskiego.

Ten jubileuszowy artykuł ma na celu przypomnienie sylwetki Klaudiusza Angermana. Godna uwagi jest jego wszechstronna działalność gospodarcza, zręczność polityczna oraz zaangażowanie społeczne. Tekst niniejszy jest także okazją do podsumowania stanu badań nad przyszłą biografią Angermana, do której zachęca jego dorobek oraz sprawy rodzinne. Pierwszym biografem Klaudiusza Angermana był starszy o dekadę jego kolega, Andrzej Kędzior (1851–1938), inżynier, działacz społeczny i polityczny, Absolwent Politechniki w Wiedniu oraz Akademii Rolniczej we Lwowie. Wiele lat pracował w Krajowym Biurze Melioracji we Lwowie. Zajmował się kwestią regulacji rzek karpackich, wiele publikował na ten temat. W latach 1911–1918 był – podobnie jak Angerman – posłem do Rady Państwa w Wiedniu z listy ludowców. W 1918 roku otrzymał tekę ministra robót publicznych w rządzie Jędrzeja Mora-

czewskiego¹. Biogram Angermana opublikował w roku 1935². W ostatnich latach ukazało się wiele tekstów, głównie o charakterze przyczynkarskim. O przywrócenie należnego Angermanowi miejsca w najnowszej historii Podkarpacia od lat zabiega jego rodzina, szczególnie wnuk – Jarosław Angerman³. O związkach zawodowych Angermana z Jasłem pisał obszernie Andrzej Laskowski⁴; o okresie boguchwałskim – Sławomir Wnęk⁵. Szczegóły dotyczące działalności społeczno-gospodarczej Klaudiusza Angermana znaleźć można w prasie jasielskiej, krakowskiej, lwowskiej i rzeszowskiej oraz w licznych czasopismach technicznych, przede wszystkim w „Górniku”⁶ oraz w „Nafcie” – czasopiśmie wydawanym przez Krajowe Galicyjskie Towarzystwo Naftowe we Lwowie pod redakcją dra Stefana Bartoszewicza.

W pierwszej połowie XIX w. Angermanowie mieszkali we Lwowie. Karol Angerman (1821–1906) przeprowadził się w latach siedemdziesiątych XIX w. ze Lwowa do Przemyśla. Pracował tam jako kontroler podatkowy⁷. Ożenił się z Anielą Mańkowską (1832–1910), córką Aleksandra Mańkowskiego, wieloletniego właściciela apteki w Sieniawie⁸. Z tego związku urodziło się trzech synów: Klaudiusz, o którym tu mowa, oraz jego dwaj młodsi bracia – Kazimierz Konstanty i Stanisław. Kazimierz Konstanty (1865–1934), absolwent przemyskiego gimnazjum (1881), studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (1881–1884), następnie na Uniwersytecie Jagiellońskim (1884–1885)⁹. Pracował w przemyskim Sądzie Obwodowym jako radca prawny. W okresie międzywojennym orzekał jako sędzia Sądu Najwyższego w Warszawie. Prowadził zapiski, które pozostają w rękopisie. Spoczywa na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Stanisław Angerman (1866–1918) ukończył gimnazjum w Przemyślu (1883), studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim (1883–1884), następnie na Uniwersytecie w Wiedniu (1885–1886) oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim (1886–1887), gdzie uzyskał doktorat w 1889 roku¹⁰. Życie zawodowe związał z Przemyślem: prowadził tam kancelarię adwokacką, był dyrektorem Kasy Oszczędności Miasta Przemyśla; tam też zmarł. Grobowiec rodziny Angermanów

¹ J. Witek, *Encyklopedia miasta Mielca*, t. I, Mielec 2004, s. 365-366.

² A. Kędzior, *Angerman Klaudiusz* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. I, Kraków 1935, s. 112-113.

³ J. Angerman, *Angerman Klaudiusz* [w:] *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Basta, G. Zamojski, Rzeszów 2011, s. 17; *idem*, *Klaudiusz Angerman – patriota i społecznik*, Boguchwała 2018.

⁴ A. Laskowski, *Kadra techniczno-budowlana związana z Jasłem w okresie autonomii galicyjskiej. Słownik biograficzny*, Kraków 2003, s. 31-36.

⁵ S. Wnęk, *Szkice z dziejów Boguchwały*, Boguchwała 2015, *passim*.

⁶ Z. Wójcikiewicz, „Górniki” – pierwsze czasopismo naftowe [w:] *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, red. S. Cynarski, t. III, Rzeszów 1995, s. 117-134.

⁷ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1885*, Lwów 1885, s. 462.

⁸ A. E. Mańkowski, *Galileusz portret własny na przykładzie rodziny Mańkowskich ze Lwowa i Sieniawy – ścieżki awansu od drobnej szlachty do warstwy inteligenckiej*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. XXVIII, Rzeszów 2016, s. 44.

⁹ *Corpus studiosorum Universitas Iagellonica 1850–1918*, t. I: A–D, red. J. Michalewicz, Kraków 1999, s. 39.

¹⁰ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1914*, Lwów 1914, s. 999.

znajduje się na cmentarzu przy ul. Słowackiego w Przemyśle. Wyróżnia go kapliczka wykonana z piaskowca, z figurą Matki Bożej Niepokalanej. Figura, datowana na pierwszą dekadę XX w., pochodzi ze znanej przemyskiej pracowni artystyczno-rzeźbiarsko-kamieniarskiej Ferdynanda Majerskiego, założonej w 1867 roku¹¹.

Klaudiusz Angerman urodził się 7 lipca 1861 roku we Lwowie, ale wychowywał się w Przemyśle. Po ukończeniu jarosławskiego gimnazjum (1879) rozpoczął studia na Wydziale Inżynierii Politechniki we Lwowie, które ukończył w 1881 roku. Z jego lwowskiego indeksu wynika, że egzaminy zdawał z wynikiem bardzo dobrym lub celującym z następujących przedmiotów: matematyka wyższa, fizyka ogólna i techniczna, geometria wykreślna, rysunek techniczny, rysunek odręczny, mechanika wraz ze statyką, dynamiką, teorią sprężystości i mocy oraz hydrauliką¹². Studia politechniczne kontynuował w Szkole Politechnicznej w Wiedniu w latach 1881–1883. W programie studiów obowiązywały następujące przedmioty: ekonomia przedsiębiorstw technicznych, geodezja wyższa, podstawy chemii, geometria praktyczna, geologia (geotektonika, petrografia i stratografia), mechanika budowli, prawo budowlane i kolejowe, budowle wysokościowe (materiały i konstrukcje), budowa kolei i tuneli, budowa mostów, budowa dróg i dróg wodnych.

Pracę zawodową Angerman rozpoczął w Jaśle – mieście, które w ostatnich dwóch dekadach XIX w. przeżywało wyraźne ożywienie gospodarcze za sprawą inwestycji związanych z przemysłem naftowym oraz budową kolei¹³. Od 1885 roku pracował przy budowie galicyjskich połączeń kolejowych: Stryj – Ławoczne oraz Rzeszów – Jasło. W 1892 roku wspólnie z inżynierem Michałem Zarembą byli odpowiedzialni za organizację połączeń kolejowych na trasie Rzeszów – Jasło¹⁴. W latach 1896–1904 Angerman pełnił obowiązki inżyniera miejskiego w Jaśle; angażował się w projekty architektoniczne na terenie miasta¹⁵. Pod koniec XIX w. inwestował w Krośnie. W latach 1897–1898 występował jako przedsiębiorca przy budowie krośnieńskiego Seminarium Nauczycielskiego. Fasadę tego budynku zaprojektował Teodor Talowski¹⁶.

¹¹ *Cmentarze przemyskie. Przewodnik*, red. Z. Konieczny, Przemyśl 1981, s. 32, 26, 47.

¹² Archiwum Teresy z Angermanów-Jasiczkowej i Jarosława Angermana, Archiwum rodzinne; na temat tej uczelni szerzej zob. J. Węgiński, J. Krawczyk, *Wydział Inżynierii [w:] Politechnika Lwowska 1844–1945*, Wrocław 1993, s. 71–135.

¹³ A. Laskowski, *Jaśło w dobie autonomii galicyjskiej: miasto i jego przestrzeń*, Kraków 2007, s. 55–58.

¹⁴ *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim za rok 1892*, Lwów 1892, s. 570.

¹⁵ „Projekty architektoniczne realizowali w Jaśle m.in. tak wybitni architekci, jak: Teodor Talowski, Tadeusz Stryjeński czy Sławomir Odrzywołowski, a także: Klaudiusz Angerman, Stanisław Majerski, Dionizy Krzyczkowski i Bolesław Mańkowski. Powstające obiekty prezentowały różnorodne style architektoniczne – od nawiązujących do minionych okresów po współcześnie modne” – B. Bosakowa, *Stary Cmentarz w Jaśle odbiciem przemian zachodzących w mieście w okresie autonomii [w:] Rozwój przestrzenny miast galicyjskich położonych między Dunajem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej*, red. Z. Beiersdorf, A. Laskowski, Jasło 2001, s. 248.

¹⁶ A. Kosiek, *Nowe obiekty użyteczności publicznej i ich lokalizacja jako przedmiot starań władz Krosna w okresie autonomii [w:] Rozwój przestrzenny miast galicyjskich...*, s. 335; E. Bereś, *Krosno i jego samorząd w dobie autonomii galicyjskiej*, Krosno 2008, *passim*.

Odrębny etap w pracy zawodowej Angermana związany był z przemysłem naftowym. 6 lipca 1895 roku zorganizowano w Jaśle zjazd producentów i destylatorów ropy naftowej. W tym spotkaniu udział wzięli czołowi przemysłowcy działający w przemyśle naftowym: Klaudiusz Angerman, August Gorayski, Stanisław Olszewski, Wacław Pieniążek oraz Zenon Suszycki (przyszły teść Angermana)¹⁷. Podjęto wówczas decyzję o założeniu przedsiębiorstwa zajmującego przechowywaniem i transportem ropy naftowej, znanego pod nazwą: Galicyjskie Towarzystwo Magazynowania Ropy i Przeróbek Naftowych w Jaśle¹⁸. Na początku XX w. Angerman poświęcił się badaniom geologicznym – wraz z Wacławem Pieniążkiem prowadzili spółkę zajmującą się poszukiwaniem i eksploatacją ropy naftowej na Podkarpaciu; ich pełnomocnikiem był Henryk Macher¹⁹. Wspólnie założyli kilka szybów naftowych w Zagłębiu Borysławskim. W Tustanowicach znajdowały się liczne kopalnie ropy naftowej, w których Angerman był znaczącym udziałowcem. Z powodzeniem badał pod tym kątem również zasoby ropy na Podkarpaciu. W Rudawce Rymanowskiej posiadał około dwustu pól naftowych. Na mocy kontraktu zawartego z Janem Mycielskim, właścicielem obszaru dworskiego w Wiśniowej nad Wisłokiem, uzyskał prawo poszukiwania ropy, smoły ziemnej, wosku, gazów na terenach dóbr należących do Mycielskiego: Cieszyny, Jazowej, Kozłówka, Pstrągówki i Wiśniowej. Kontrakt zawarto na dwadzieścia pięć lat²⁰. Badania te przerwał wybuch wojny w 1914 roku Andrzej Kędzior zapisał, że od 1902 roku Angerman zaangażował się w badania geologiczne na Kaukazie; prowadził badania także w Apeninach i w Karpatach. Dla szerszego odbiorcy przeznaczona była broszura, napisana w Jaśle, a opublikowana w Wiedniu, w której wyjaśniał warunki powodzenia w zakresie poszukiwania ropy naftowej²¹. Był członkiem wielu organizacji gospodarczych na terenie Galicji, m.in.: Związku Producentów Ropy, Spółki Akcyjnej Gazów Ziemnych i Miejskich we Lwowie, Towarzystwa dla Handlu, Przemysłu i Rolnictwa we Lwowie, Lwowskiego Towarzystwa Politechnicznego. W Rzeszowie należał do Chrześcijańskiej Kasy Oszczędności, później znanej jako Bank Mieszczański²².

W 1908 roku Angerman wstąpił do Polskiego Stronnictwa Ludowego. Działalność w tej formacji politycznej podjął wraz z gronem swych przyjaciół i współpracowników w chwili politycznego tryumfu Jana Stapińskiego, który został wybrany prezesem tej partii 8 marca 1908 roku na kongresie PSL zorganizowanym

---

¹⁷ S. Wnęk, *Zenon Turczynowicz Suszycki (1840–1912). Powstaniec styczniowy, obrońca Paryża i współtwórca polskiego szkolnictwa naftowego. Rys biograficzny [w:] Powstanie 1863. Podlaskie epizody*, red. M. Zemło, R. Dobrowolski, Supraśl 2014, s. 383-403.

¹⁸ S. Rachwał, *Z dziejów techniki magazynowania i transportu ropy naftowej w Polsce*, Wrocław 1967, s. 14-23.

¹⁹ *Skorowidz przemysłowo-handlowy Galicji*, wyd. II, Lwów 1912, s. 350.

²⁰ Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej nad Wisłokiem, sygn. 1, *Kontrakt o eksploatację nafty względnie kontrakt kupna i sprzedaży [pomiędzy Janem Mycielskim i Klaudiuszem Angermanem]*, Jarosław, 8 stycznia 1912 roku.

²¹ K. Angerman, *Allgemeine Naphtageologie*, Wien 1900, *passim*.

²² T. Ochenduszek, *Dzieje Rzeszowa do 1918 roku. Kalendarium*, Rzeszów 2006, s. 188.

w Rzeszowie. Stapiński poświęcił tej kwestii nieco miejsca we wspomnieniach²³. Wydawcy korespondencji Stapińskiego (Janusz Albin i Józef Ryszard Szaflik) przedstawili to znacznie szerzej, oddając istotę sporu politycznego, który zakończył się podziałem wśród dotychczasowych sprzymierzeńców politycznych²⁴. W dobie PRL zarzucano środowisku Angermana, przemysłowcom i przedstawicielom wielkiej własności ziemskiej, wykorzystywanie środowiska ludowców jako drogi do kariery politycznej²⁵. W latach 1911–1913 Angerman był członkiem Rady Naczelnej PSL. Z tej listy został wybrany posłem do austriackiej Rady Państwa i Sejmu Wiedeńskiego z okręgu nr 44: Kolbuszowa–Rzeszów–Głogów (1911–1918). Okres przedwyborczy wypełniła mu aktywna działalność propagandowa²⁶. Znany był także jako wydawca czasopism kierowanych do środowiska ludowców: „Ruch Ludowy” – pierwszy numer opublikowano w sierpniu 1913 roku oraz „Ludowiec” – jako kontynuacja tegoż pisma²⁷. Własnym nakładem publikował broszury, informując o pracy parlamentarnej. W 1911 roku relacjonował prace związane z budową linii kolejowej Rzeszów – Głogów – Kolbuszowa²⁸. W następnym roku odniósł się do tematu połączenia kolejowego Rzeszów – Głogów – Nisko²⁹. W parlamencie wiedeńskim pracował w komisji budżetowej i wodnej; współpracował m.in. z Wincentym Witosem, który zachował o nim życzliwe wspomnienie³⁰.

W biografii Angermana ważne miejsce zajmuje działalność społeczna i charytatywna. W 1910 roku zaangażował się w prace Komitetu Obchodów Grunwaldu w Rzeszowie, przekazując na ten cel pewną kwotę, która zasiłowała konta prelegentów jeżdżących z odczytami grunwaldzkimi po terenie powiatu rzeszowskiego. W roli prelegentów występowali nauczyciele szkół ludowych, gromadząc rzesze słuchaczy w wiejskich salkach³¹. Na początku 1910 roku zawiązał się w Boguchwale Komitet Budowy Pomnika Grunwaldu. Na jego czele stanął właśnie Angerman, który zapro-

²³ „[...] wstąpili wtedy do PSL nacierze jak Długosz, Angerman czy Z. Lewakowski, obszarnicy, jak: hr. Rey czy Łuszczkiewicz; wyżsi urzędnicy administracji i sądownictwa, jak: hr. Lasocki, Kędzior, Stefczyk, Banaś, Biały i in., nawet dwaj księża – Pastor i Żygułński” – J. Stapiński, *Pamiętnik*, Warszawa 1959, s. 71-72.

²⁴ *Listy Jana Stapińskiego z lat 1895–1928*, oprac. J. Albin, J. R. Szaflik, Wrocław 1977, s. 17-21.

²⁵ „Najwięcej inicjatywy przejawiał przemysłowiec Klaudiusz Angerman, który dopiero niedawno wszedł do PSL i już zapragnął być posłem. Angerman zaczął nawiązywać szerokie kontakty z wpływowymi ludowcami powiatu, jednając ich zresztą w różny sposób” – T. Kowalski, *Ruch ludowy w powiecie rzeszowskim 1895–1944*, Warszawa 1973, s. 35; *Słownik działaczy ruchu ludowego. Makieta*, Warszawa 1988, s. 4.

²⁶ K. Angerman, *Mowa kandydacka wypowiedziana na wiecu wielkanocnym w Boguchwale*, Rzeszów 1911, s. 2-16.

²⁷ S. Darłakowa, *Prasa rzeszowska XIX i XX wieku*, Rzeszów 1966, s. 10-12.

²⁸ K. Angerman, *Sprawozdanie poselskie z jesiennej kadencji parlamentu w roku 1911*, Rzeszów 1911, s. 2-26.

²⁹ K. Angerman, *III sprawozdanie poselskie z czynności w Radzie państwa posła inż. Klaudiusza Angermana*, Rzeszów 1912, s. 2-15.

³⁰ „Inżynier Klaudiusz Angerman był człowiekiem o niezwykle prawości charakteru i stałości poglądów. Odnaczał się też dużą pracowitością i rzadką jak na jego stosunki ofiarnością. Mówił zawsze sucho i spokojnie, posługując się cyframi i datami” – W. Witos, *Moje wspomnienia*, Warszawa 1981, s. 308.

³¹ *Sprawozdanie Zarządu Koła Rzeszowskiego „Towarzystwa Szkoły Ludowej” za rok administracyjny 1910*, Rzeszów 1910, *passim*.

jektował pomnik i był jego fundatorem. Wybudowano ceglany obelisk o wysokości 5 metrów. Na jego froncie umieszczono napis: Grunwald 1410–1910³². Pomnik ten odnowiono w 1938 roku, w sierpniu 1940 roku Niemcy go zniszczyli; odbudowany został już kilka miesięcy po zakończeniu wojny. W 1914 roku Angerman ofiarował znaczną kwotę na rzecz Legionów Polskich, a ponadto – według Kędziora – „umundurował własnym kosztem legionistów z Boguchwały i okolicy”.

Rozproszony dorobek publicystyczny Angermana jest interesujący i wymaga opracowania. Wydawał w języku polskim i niemieckim broszury i książki na tematy gospodarcze i polityczne, w których krytykował austriacką gospodarkę i proponował drogi wyjścia³³. Jedną z ważniejszych broszur, napisana w Boguchwale i oddana do druku we wrześniu 1911 roku, dotyczyła rozbudowy sieci wewnętrznych kanałów w Galicji i wynikających z tego korzyści ekonomicznych w zakresie taniego i niezawodnego transportu. Postulował budowę floty rzecznej³⁴. Był zwolennikiem utworzenia sieci połączeń wodnych od Dunaju poprzez Wełtawę, Wisłę, Odrę i Łabę po Morze Północne i Bałtyk. W sieć tę miały być także włączone Dniestr i Morze Czarne³⁵. W 1921 roku w krakowskiej Izbie Handlowej i Przemysłowej wygłosił odczyt na temat budowy dróg wodnych łączących Bałtyk z Morzem Czarnym, przypominając swe dawniejsze projekty. Zgłosił także projekt utworzenia polskiego monopolu naftowego³⁶.

Klaudiusz Angerman był dwukrotnie żonaty. Z pierwszego małżeństwa z Marią Nennel, zmarłą w 1896 roku, urodziło się troje dzieci:

1. Maria (1891–1979), urodzona w Jaśle, nie założyła rodziny, zmarła w Tarnowie;
2. Jadwiga Klaudia (1894–1975), urodzona w Jaśle, ukończyła malarstwo w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych (1927) w klasie prof. Teodora Axentowicza. Studiowała także filozofię na uniwersytecie w Wiedniu. Nauczycielskie życie zawodowe związała z Krakowem, nie założyła rodziny;
3. Klaudiusz Henryk (1895–1955), także urodził się w Jaśle, w rodzinnym mieście zdał maturę. Do 1951 roku zajmował się zarządzaniem majątkiem w Wilczej Woli, a po jego nacjonalizacji (1950) wyjechał do Wrocławia, gdzie też zmarł.

Z drugiego małżeństwa, zawartego z Marią Suszycką, córką Zenona Suszyckiego, doczekał się czterech synów:

---

³² P. Sierżęga, *Spółeczność Rzeszowa wobec obchodów rocznicy grunwaldzkiej 1902 i 1910 roku*, „Zeszyty Naukowe WSP w Rzeszowie”. Seria społeczno-pedagogiczna i historyczna. Historia 6, z. 23, Rzeszów 1997, s. 131.

³³ K. Angerman, *Upośledzenie Galicji przy obsadach funkcjonariuszy po ministerstwach*, Rzeszów 1911, s. 2-16.

³⁴ „Kanał nie tylko pomaga kolejom, ale je uzupełnia. Gdzie towar masowy nie mógłby się dostać, tam pracuje kanał, gdy ten towar zostanie przerobiony na towar szlachetniejszy, otrzymuje kolej nowy materiał” – K. Angerman, *Sprawa kanałowa*, Rzeszów 1911, s. 26.

³⁵ K. Broński, *Koncepcje i problemy rozwoju dróg wodnych w Galicji [w:] Galicyjskie drogi i bezdroża. Studium infrastruktury, organizacji i kultury podróżowania*, red. J. Kamińska-Kwak, Rzeszów 2013, s. 111-149.

³⁶ J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, wyd. 3, Warszawa 1985, s. 189-190.

1. Jarosław (1898–1956), urodzony w Jaśle, absolwent II Gimnazjum w Rzeszowie (1916), działacz niepodległościowy. W 1926 roku ukończył Politechnikę Lwowską, uzyskując tytuł inżyniera elektrotechnika. Podjął pracę w przedstawicielstwie *Siemensa* w Warszawie. We Lwowie założył firmę produkującą sprzęt radiowy dla wojska. Uczestniczył w konstruowaniu napędu elektrycznego do pierwszych polskich okrętów podwodnych. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 roku. Uniknął niewoli, przechodząc granicę rumuńską. Po 1939 roku na emigracji, najpierw w Wielkiej Brytanii, potem w USA. Z tego czasu zachowała się bogata korespondencja pomiędzy nim a młodszym bratem Władysławem. Zmarł w USA; pochowany na cmentarzu Arlington³⁷;
2. Karol Zenon (1900–1979), urodzony w Jaśle; jako uczeń II Gimnazjum w Rzeszowie wstąpił ochotniczo do II Brygady Legionów Polskich. Jesienią 1918 roku brał udział w obronie Przemyśla, za co został odznaczony Gwiazdą Obrony Przemyśla „Orleńca”, a następnie Krzyżem Zasługi za wojnę w obronie niepodległości w latach 1918–1921. W latach 1920–1925 studiował na Politechnice Lwowskiej, uzyskując tytuł inżyniera. W 1925 roku został mianowany podporucznikiem rezerwy Wojska Polskiego. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 roku. W latach 1940–1944 żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Walcząc poza granicami kraju, udokumentował wysiłek zbrojny swej formacji licznymi fotografiami³⁸. Po zakończeniu wojny zdecydował się na emigrację w USA; tam też zmarł;
3. Zenon Wiktor (1908–1942), urodził się w Boguchwale. Wykształcenie zdobywał w gimnazjach najpierw w Rzeszowie, potem w Krakowie – tam złożył egzamin dojrzałości w gimnazjum oo. Pijarów w Rakowicach pod Krakowem (1929); zmarł we Lwowie;
4. Władysław Marian (1918–1998), urodził się w Boguchwale. Kształcił się w konwiktie pijarskim w Rakowicach (1929–1931), potem naukę kontynuował w II Gimnazjum w Rzeszowie, gdzie zdał maturę (1936), a następnie rozpoczął studia na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej, które przerwał wybuch wojny. Do 1951 roku zarządzał cegielnią będącą w posiadaniu rodziny. W latach 1933–1998 prowadził regularne zapiski, których fragment opublikowano³⁹. Zmarł w Boguchwale, tam został pochowany.

W 1928 roku synowie Klaudiusza z drugiego małżeństwa wprowadzili się do nowo wybudowanej willi według projektu Łucjana Dańczaka (1900–1931), świetnie zapowiadającego się urbanisty, grafika i malarza, zmarłego, niestety, przedwcześnie.

Po sprzedaniu udziałów naftowych na Podkarpaciu i w Zagłębiu Borysławskim około 1904 roku Angerman zdecydował się na kupno rozległego majątku w Wilczej Woli koło Kolbuszowej z myślą o dzieciach. Majątek ten składał się z dwóch części: Klaudiuszówki Południowej, którą przeznaczył dzieciom z pierwszego małżeństwa,

---

³⁷ *Jubileusz 100-lecia II Liceum Ogólnokształcącego im. płk. Leopolda Lisa-Kuli 1904–2004*, red. B. Kaczmar, Rzeszów 2004, s. 141.

³⁸ *Piaszczyste drogi Karpatczyków: fotografie kpt. Karola Angermana z lat 1940–1944*, red. T. Stempowski, Warszawa 2019.

³⁹ W. Angerman, *Notatki z kalendarza. Rok 1933* (tekst przygotował i przedmową poprzedził Jarosław Angerman), „Nasz Czas” 1998, nr 7, s. 67-74.

oraz Klaudiuszówki Północnej, zapisanej dzieciom z drugiego małżeństwa – każdemu po około 700 hektarów. Znajdował się tam dom oraz infrastruktura przemysłowa: tartak, stolarnia, ponadto cegielnia oraz stawy rybne⁴⁰.

W latach 1904–1922 Klaudiusz Angerman mieszkał z rodziną w Boguchwale wraz z treściami – Zenonem i Marią Suszyckimi, którzy kupili ten majątek w 1900 roku od Maurycego Straszewskiego⁴¹. W obliczu nadchodzącej ofensywy rosyjskiej, wyjechał 14 października 1914 roku do Wiednia, wywożąc dziewięcioosobową rodzinę, aby uchronić ją przed niebezpieczeństwem⁴². Zabezpieczywszy bliskich, wrócił do Boguchwały i włączył się w działalność Naczelnego Komitetu Narodowego⁴³. Powierzono mu stanowisko przewodniczącego Komisji Aprowizacyjnej. W tym zakresie współpracował z pułkownikiem Władysławem Sikorskim, późniejszym generałem. Działał aktywnie w stowarzyszeniach charytatywnych na rzecz rannych legionistów i ich rodzin. Znakomicie zapisał się w najnowszej historii Boguchwały. Zorganizował tam straż pożarną (1904), zostając jej honorowym prezesem; uruchomił cegielnię (1905), która dawała pracę około czterdziestu robotnikom, był przewodniczącym rady nadzorczej Spółki Oszczędności i Pożyczek w Boguchwale⁴⁴. 1 sierpnia 1920 roku wszedł w skład Miejscowego Komitetu Obrony Państwa, zawiązanego w Boguchwale w obliczu zagrożenia bolszewickiego⁴⁵.

***

W roku 1922 Klaudiusz Angerman kandydował w wyborach do Senatu RP. Nie doczekał jednak wyborów: zmarł 11 listopada 1922 roku w Nowym Sączu na skutek choroby serca⁴⁶. Pochowany został w Boguchwale. W lipcu 2022 roku samorząd

---

⁴⁰ „Po śmierci Zenona Suszyckiego, majątek przeszedł na jego żonę Wandę Suszycką, [...]. Angermanowie zaś razem z nią mieszkali we dworze. Angerman jako inżynier prowadził własne interesy, więc miał własną cegielnię, miał udziały w spółkach kopalnianych nafty, a nawet wiercił własny szyb naftowy za Krosnem i mając znaczny majątek kupił las – około 1500 mórg w Wilczej Woli za Raniżowem. Zajmował się także trochę pracą społeczną i był posłem do ostatniego parlamentu austriackiego”. Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Boguchwale, J. Przybyła, *Kronika parafii Boguchwała z uwzględnieniem wypadków treści ogólniejszej*, [Boguchwała, lata 1915–1960], rękopis, b.p.

⁴¹ *Skorowidz dóbr tabularnych w Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem*, oprac. T. Pilat, Kraków 1905, s. 15.

⁴² *Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicji i Bukowiny. Album pamiątkowy, cz. III: Prowincya i Bukowina*, Wiedeń 1915, s. 242; obszerniej na ten temat zob. S. Wnęk, *Rzeszowianie jako uchodźcy wojenni na terenie monarchii habsburskiej jesienią 1914 roku. Liczba, rozmieszczenie i struktura społeczna* [w:] *Krajobraz niepodległości. Życie codzienne u progu wolnej Polski*, red. J. Hoff, I. Wodzińska, Kolbuszowa 2019, s. 255–278.

⁴³ A. Zielecki, *Miasto w latach wielkiej wojny 1914–1918* [w:] *Dzieje Rzeszowa*, t. II, red. F. Kiryk, Rzeszów 1998, s. 678.

⁴⁴ *Banki spółdzielcze w województwie rzeszowskim w 125-lecie polskiej spółdzielczości bankowej*, red. M. Kapica, Rzeszów 1990, s. 84.

⁴⁵ Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Powiatowy Komitet Obrony Państwa w Rzeszowie w 1920 roku, sygn. 1–5.

⁴⁶ *Metryki zmarłych wsi Boguchwała w latach 1839–1949*, oprac. S. Wnęk, Boguchwała 2012, s. 83.

Boguchwałę przyjął uchwałę w sprawie nazwania jednej z ulic imieniem Klaudiusza Angermana.

Bibliografia

Archiwalia:

Archiwum Państwowe w Rzeszowie: Powiatowy Komitet Obrony Państwa w Rzeszowie 1920 roku, sygn. 1-5.

Archiwum Parafii Rzymskokatolickiej w Boguchwale: Ks. Józef Przybyła, *Kronika parafii Boguchwała z uwzględnieniem wypadków treści ogólniejszej*, [Boguchwała, lata 1915–1960], rękopis, b.p.

Archiwum Teresy z Angermanów-Jasiczkowej i Jarosława Angermana w Boguchwale: Archiwum rodzinne.

Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej nad Wisłokiem: *Kontrakt o eksploatację nafty względnie kontrakt kupna i sprzedaży...* [pomiędzy Janem Mycielskim i Klauduszem Angermanem] Jarosław, 8 stycznia 1912 roku, sygn. 1

Opracowania:

Angerman J., *Angerman Klaudiusz* [w:] *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Basta, G. Zamoycki, Rzeszów 2011.

Angerman J., *Klaudiusz Angerman – patriota i społecznik*, Boguchwała 2018.

Angerman K., *Allgemeine Naphtageologie*, Wien 1900.

Angerman K., *Mowa kandydacka wypowiedziana na wiecu wielkanocnym w Boguchwale*, Rzeszów 1911.

Angerman K., *Sprawa kanałowa*, Rzeszów 1911.

Angerman K., *Sprawozdanie poselskie z jesiennej kadencji parlamentu w roku 1911*, Rzeszów 1911.

Angerman K., *III sprawozdanie poselskie z czynności w Radzie państwa posła inż. Klaudiusza Angermana*, Rzeszów 1912.

Angerman K., *Upośledzenie Galicji przy obsadach funkcjonariuszy po ministerstwach*, Rzeszów 1911.

Angerman W., *Notatki z kalendarza. Rok 1933* (tekst przygotował i przedmową poprzedził Jarosław Angerman), „Nasz Czas” 1998, nr 7.

Banki spółdzielcze w województwie rzeszowskim w 125-lecie polskiej spółdzielczości bankowej, red. M. Kapica, Rzeszów 1990.

Bereś E., *Krosno i jego samorząd w dobie autonomii galicyjskiej*, Krosno 2008.

Bosakowa B., *Stary Cmentarz w Jaśle odbiciem przemian zachodzących w mieście w okresie autonomii* [w:] *Rozwój przestrzenny miast galicyjskich położonych między Dunajem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej*, red. Z. Beiersdorf, A. Laskowski, Jasło 2001.

Broński K., *Koncepcje i problemy rozwoju dróg wodnych w Galicji* [w:] *Galicyjskie drogi i bezdroża. Studium infrastruktury, organizacji i kultury podróżowania*, red. J. Kamińska-Kwak, Rzeszów 2013.

- Cmentarze przemyskie. Przewodnik*, red. Z. Konieczny, Przemysł 1981.
- Corpus studiosorum Universitas Iagiellonica 1850–1918*, t. I: A–D, red. J. Michalewicz, Kraków 1999.
- Darłakowa S., *Prasa rzeszowska XIX i XX wieku*, Rzeszów 1966.
- Jubileusz 100-lecia II Liceum Ogólnokształcącego im. płk. Leopolda Lisa-Kuli 1904–2004*, red. B. Kaczmar, Rzeszów 2004.
- Kędzior A., *Angerman Klaudiusz [w:] Polski słownik biograficzny*, t. I, Kraków 1935.
- Kosiek A., *Nowe obiekty użyteczności publicznej i ich lokalizacja jako przedmiot starań władz Krosna w okresie autonomii [w:] Rozwój przestrzenny miast galicyjskich położonych między Dunajem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej*, red. Z. Beiersdorf, A. Laskowski, Jasło 2001.
- Kowalski T., *Ruch ludowy w powiecie rzeszowskim 1895–1944*, Warszawa 1973.
- Księga pamiątkowa i adresowa wygnańców wojennych z Galicji i Bukowiny. Album pamiątkowy*, cz. III: Prowincja i Bukowina, Wiedeń 1915.
- Laskowski A., *Jasło w dobie autonomii galicyjskiej: miasto i jego przestrzeń*, Kraków 2007.
- Laskowski A., *Kadra techniczno-budowlana związana z Jasłem w okresie autonomii galicyjskiej. Słownik biograficzny*, Kraków 2003.
- Listy Jana Stapińskiego z lat 1895–1928*, oprac. J. Albin, J.R. Szaflik, Wrocław 1977.
- Mańkowski A. E., *Galileusz portret własny na przykładzie rodziny Mańkowskich ze Lwowa i Sieniawy – ścieżki awansu od drobnej szlachty do warstwy inteligenckiej*, „Prace Historyczno-Archiwalne”, t. XXVIII, Rzeszów 2016.
- Metryki zmarłych wsi Boguchwała w latach 1839–1949*, oprac. S. Wnęk, Boguchwała 2012.
- Ochenduszo T., *Dzieje Rzeszowa do 1918 roku. Kalendarium*, Rzeszów 2006.
- Pajewski J., *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, wyd. 3, Warszawa 1985.
- Piaszczyste drogi Karpatczyków: fotografie kpt. Karola Angermana z lat 1940–1944*, red. T. Stempowski, Warszawa 2019.
- Rachwał S., *Z dziejów techniki magazynowania i transportu ropy naftowej w Polsce*, Wrocław 1967.
- Sierżęga P., *Spółeczność Rzeszowa wobec obchodów rocznicy grunwaldzkiej 1902 i 1910 roku*, „Zeszyty Naukowe WSP w Rzeszowie”. Seria społeczno-pedagogiczna i historyczna. Historia 6, z. 23, Rzeszów 1997.
- Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim*, oprac. T. Pilat, Kraków 1905.
- Skorowidz przemysłowo-handlowy Galicji*, oprac. J. Olszewski, wyd. II, Lwów 1912.
- Słownik działaczy ruchu ludowego. Makieta*, Warszawa 1988.
- Sprawozdanie Zarządu Koła Rzeszowskiego „Towarzystwa Szkoły Ludowej” za rok administracyjny 1910*, Rzeszów 1910.
- Stapiński J., *Pamiętnik*, Warszawa 1959.
- Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1885*, Lwów 1885.
- Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim za rok 1892*, Lwów 1892.
- Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskim za rok 1914*, Lwów 1914.

- Węgierski J., Krawczyk J., *Wydział Inżynierii* [w:] *Politechnika Lwowska 1844–1945*, Wrocław 1993.
- Witek J., *Encyklopedia miasta Mielca*, t. I, Mielec 2004.
- Witos W., *Moje wspomnienia*, Warszawa 1981.
- Wnęk S., *Rzeszowianie jako uchodźcy wojenni na terenie monarchii habsburskiej jesienią 1914 roku. Liczba, rozmieszczenie i struktura społeczna* [w:] *Krajobraz niepodległości. Życie codzienne u progu wolnej Polski*, red. J. Hoff, I. Wodzińska, Kolbuszowa 2019.
- Wnęk S., *Szkice z dziejów Boguchwały*, Boguchwała 2015.
- Wnęk S., *Zenon Turczynowicz Suszycki (1840–1912). Powstaniec styczniowy, obrońca Paryża i współtwórca polskiego szkolnictwa naftowego. Rys biograficzny* [w:] *Powstanie 1863. Podlaskie epizody*, red. M. Zemło, R. Dobrowolski, Supraśl 2014.
- Wójcikiewicz Z., „Górnik” – *pierwsze czasopismo naftowe* [w:] *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, red. S. Cynarski, t. III, Rzeszów 1995.
- Zielecki A., *Miasto w latach wielkiej wojny 1914–1918* [w:] *Dzieje Rzeszowa*, t. II, red. F. Kiryk, Rzeszów 1998.

Abstract

Klaudiusz Angerman (1861–1922), industrialist, political activist and philanthropist. On the 100th anniversary of his death

Klaudiusz Angerman (1861–1922), geological engineer, industrialist, independence activist and philanthropist. Born in Lviv to a family of officials. He studied in Lviv Polytechnic (1879–1883), and continued his studies in Vienna (1883–1885). He began work in his profession in Jasło. At the turn of the 20th century, he worked in the oil industry. He conducted geological evaluations in search of oil in Podkarpackie province and in Zagłębie Borysławskie. He has done similar evaluations in the Caucasus, the Apennines and in the Romanian Carpathian Mountains.

In the years 1911–1918, he was a member of parliament from the Polish People's Party to the Imperial Council in Vienna. He took care of economic issues. He published in Polish and German on socio-economic subjects. In the years 1914–1920, he took an active part in activities concerning Polish independence. In the years 1904–1922, he lived with his family in Boguchwała near Rzeszow. He died in Nowy Sącz, and was buried in Boguchwała. In 2022, the local government of Boguchwała named one of the town's streets after him.

Keywords:

Angermans, Boguchwała, Galicia, Jasło, Lviv, oil industry, Vienna